

ԵՐՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ՄԵՆԿ

Տարեկան գինը 5 րուբլ, կէս տարեկանը 3 րուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են խորագրատանը և ուր. Նյատարեանի խանութում:

Ծառայողությունը գրվում են ուղղակի Կապիտալ, Редакция „Менка“:

Խմբագրատանը բայ է առևտրան 10-2 ժամ (բայի կիրակի և ասու օրերին):

Յայտարարությունները ընդգնվում են ամեն լի գրվում:

Յայտարարությունների համար վճարում են խրատանիսր բառից մի կողմից:

PAYS ÉTRANGERS

S'adresser pour les annonces et les abonnements à MM. BOUËT et Co (Office de publicité) 23, rue de la Chaussée-d'Antin. P A R I S.

«ՄԵՆԿ» լրագրին ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ առջև ցանկացողները կարող են գրվել բացի խմբագրատանից, նաև ապագա ՎԻՍՄՍՆԻ գրա-վաճառատանը (Վիֆորջովի փողոցի վրա, Սա-լաջևի տանը): Յայտարարությունները ըն-դգնվում են խմբագրատան և Վիսմանի գը-րավաճառատանում որպիսի գնով:

Желание поместить объявление в газете „Менка“ могут кромѣ Редакціи, обращаться въ КНИЖНЫЙ магазинъ В.И. МАНА. Объявления принимаются по такелъ существующей въ Редакціи и въ магазинѣ Выхмана.

ԲՈՎԱՆԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ինչ է և չա՞յը կտվի ասում է ինչ պէտք է լինի էր. — Երբ քին տեսնում է ինչ օրինակի թատերի հրեհ: Նամակ համարաց: Ներքին լուրեր: — Արտաքին տեսնում է: Գրաֆ Արևիկի գործը: Հաստիանները Բրազաիլում: Ար-տաքին լուրեր: — Խառն լուրեր: — Յայտա-րարություններ: — Տեղեկացույց: — Բանասիրա-կան: Հաստիաններ և Հակահաստիաններ:

ԻՆՉ Է ԼՉԱՅԸ ԿՏՎԻ ԱՍՈՒՄ ԵՒ ԻՆՉ ԱՊԵՏԻ ԼԻՆԻ ԵՐ:

Ի՜նչ որ կովիանան ազգերից հայը ամենա-ընդունակ, ամենաաշխատասեր, ամենաան-դամ ժողովուրդն է, — կրկնում են ամենքը, թէ հին թէ նոր սերունդը...

Մենք էլ համաձայն ենք այդ մտքի հետ, միայն այն զանազան թեմանք որ մենք այդ հիմնական մտքից բոլորովին այլ հետևանք ենք դուրս բերում, քան թէ մեր նոր և հին սերունդը...

Հային է պատկանում երկրիս մեջ անտե-

սական և մասնոր կենք առաջ մեղքը, նը-րան է պատկանում որպես ամենաընդունակ ժողովուրդին կովիանան ազգերի թեմում, միջ-նորդ դասնալ եւրոպական լուսավորութեան և մեր երկրի գրութեան մեջ...

Այո, այդ ընդունակութիւնը ունի հայը, բայց նոյն իսկ այդ պատճառով, որ հային վիճակված է իր խելքի և ընդունակութեան շնորհով ազդել կովիանան այլ ազգերի մա-ւոր և անտեսական կենքի վրա, նրան նե-րկել է, որ նա մինչև այժմ ոչ թէ միայն այն ձանապարհով չէ ընթացել, այլ և ընդ-հակառակն կարծես ամեն ջանք է գործ դը-րել, որ ինքն ազդել գնի երկրի մեջ իր ազ-գեցութեան աջողվուուն:

Իսկ այն պատճառով որ հայը ընդունակ և եռանդոտ ժողովուրդ է, նա պէտք է մա-ցած կովիանան ազգերից իրան սիրել տար, — բայց ընդհակառակն ամեն սեղ, որտեղ նա երևում է, նա իրան ասել է անուս...

Արանց որ հայը գեներովում էր, նա սիր-տում էր հարստահարել շրջապատող ժող-վուրդը: Վրաստանում վրացիներին, Օսթա-թայե վիճակում լիզիներին, Բաղուայ գաւա-ռում թուրքերին...

Ի՜նչ յետոյ մենք զարմանում ենք, որ Ար-կասի մնացած ազգերը հայերին չեն սիրում, զարմանում ենք թէ այն ազգը, որ իր բնա-կան ընդարձակ ընդունակութիւնների շնորհով պէտք է մեծ ազդեցութիւն ունենար շրջա-պատող ազգերի զարգացման վրա, զրկվէ ոչինչ ազդեցութիւն չունի:

Մենք այն ազգասէր անձերի թւին չենք պատկանում, որք ուրվանում են կր ան-նում են թէ հայը հարստահարում է... իսկ ինչպէս է հարստահարում նա, այդ տեսակներին մի և նոյն է, միայն որ հայը հարստանար, որ դրամագլու: իր հայի ձեռքում լի-ն էր...

Մենք այդ ազգասէր անձերի թւին չենք պատկանում: հարստահարող մեզ ամեն սեղ տակի է, որ ազգութեան և պատկանէր նա.

մեզ տակի է կր մի մարդ հարստանում է ամեն տեսակ աննորիկ միջոցներով, թէ և նա հայ լինելը, մեզ նոյնքան ասելի է որ հայը հարստահարում է, կողպում է ընդ-գիններին, որքան ասելի է որ նոյն հայը հա-րստահարէր և իր հայրենակիցներին:

Մենք գիտենք, որ այն հայը որ հարստա-հարում է վրացուն և լիզուն, նա պատա-հած դեպքում նոյնպէս և նոյնքան սաստա-թեմաք կը հարստահարէր և իր հայրենակիցն, հայրեն...:

Օւանազանութիւնը մեր և հին ու նոր սերունդի ազգասէր հարստահարողների մեջ այն է, որ նրանք ուրվանում են հայի ձար-պիկութեան վրա, ինչ միջոցներ և զիմք նա հարստանալու, բարձրանալու համար, այն պատճառով միայն որ նա հայ է, — իսկ մենք կարծում ենք որ մեր զգայունները անկի ազ-գանրական է, որովհետև անխնայ յարձակվե-լով հայ-հարստահարողի վրա, մենք սու-բանով պաշտպանում ենք հայ ազգաս և աշխատասէր ժողովուրդը:

Ի՜նչ օգուտ հայ ազգաս, մշակ, աշխատա-սէր թէ գիւղական թէ քաղաքի ժողովուրդին, որ նրա հայրենակից քանի մի անհասանելի այս կամ այն զգվել միջոցով հարստանում են...

Իսկ ընդհակառակն եթէ նոյն հայ ազգաս ժողովուրդը փոքր ինչ աւելի զարգացած և հեռաան լինէր, նա ինքն կը համակեր մեզ մեր յայնանմ ժողերի պատճառով, որովհետև կը հասկանար որ այն հայը որ հարստահա-րում է օտարազգիներին, Օսթաթայեում, Թե-լաւում կամ Թիֆլիսում, նա այնքան զուրկ է խղճանքից որ այսօր կամ վաղը Արևան տեղափոխվելով, նա կը հարստահարէր և իր հայրենակիցին, հայրեն...

Եթէ հայ ստորին, քաղաքի և գիւղի ազ-գանրակութիւնը աւելի զարգացած լինէր, նա կը հասկանար որ նրա հայրենակից հարստա-հարողները, որտեղ և լինէին նրանք, — մի սպառնալի հասարակական երեւոյթ են հայ

աշխատասէր անորիկ թէ կանծաւոր անտե-սական և մասնոր զարգացման, և թէ հա-սարակական առաջադիմութեան համար:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԹՍՏՐՈՆԻ ՀՐԴԵԶ

Հոկտեմբերի 11 ին, ժամը 6 1/2 յայնովե-ցաւ կրակ Թիֆլիսի թատրոնական շէնո-թեան մեջ: Փաղաւ մեր անու ՄԻՓԱՆՏԵԿ. ՅԵՏԻՊԱՆՆԵՐ՝ լրագրից այդ անցրի մասին հետե-ւեալ յօդվածը:

«Ինչ ևս յայնի չէ հրեհի պատճառը կրակը սկսվելէ Դեկտեմբերի և Վաղարշիկի խանութներից: Այդ խանութները կարգի-ցան և բոլոր ապրանքները արտաքին պատի եր-կայնութեանը դրած պահպաններով: Մի 10 րոպէ անցաւ մինչև որ հասաւ հրեհ հական վարչութիւնը որ զանվում է հրատարակի այն կողմը քորվանապայի դեմուդեմ: Ժողովուր-դին, որ կամենում էր մասնակցել հրեհի հանգցնելուն, թող չը արվեցաւ այդ Աշխած հրեհ հական վարչութիւնը ունէր երկու ջըր-հան, որոնց խողովակը 2 1/2 դիւյալ լայնութիւն ունէր, և երկու ասկաւ, որոնք շուտով պաղա-վեցան: Իսկոյն զգացվեցաւ ջրի պակասու-թիւնը, թէ և հրատարակի վրա զանվում է մի աւազան, մասնաւորապէս նշանակված հըր-դեհական վարչութեան համար, բայց վաղուց է որ նորանում չը կայ ոչ մի կաթիլ ջուր: Այդ աւազանի մեջ ջուրը թկրված է Սոթ-լակից իսկ Վ. Երևանի միջոցով փողոցի նորոզ-վիլու պատճառով, ջրանցքը չէ բանուս: Ինչ-պէս յայնի է և թատրոնում դիտարու-թիւն կար ունենալ ջրի չորս պահանջներ յի-սուն տակառով ջրի քանակութեամբ: Մենք չը գիտենք ինչ գրութեան մեջն են այդ թե-զերվուանները, բայց կասկած չը կայ որ հըր-դեհի ժամանակ նոյնից օգուտ չը քաղեցին:

Հաստիանների գրութիւնը չառ դժուարացաւ, հակահաստիանները տեղութեան օգնութիւնովը տիրապետեցին չառ կեղեկներին և վաղերի ու մինչև անգամ նրանց յարգեցաւ առաջնորդները ընտրել իրանց համախոհներից: Ի նկատի ունենա-լով այս ամենը, Պիոս IX-ը դիմեց կատարի թա-գաւարների օգնութեանը: Ֆրանսիայի և Աւստրո-Ունգարիայի ներկայացուցիչները սկսեցին հարցը վճարել ջանք գնել և այդ միջնորդութեան աւի-թով Բ. Գուսը համաձայնուց հաստիաններին ճանաչել հակահաստիաններից անկախ մի ա-ռանձին հասարակութիւն, ուստի նրանց համար աշխատական իրազանդ ձևերիցը և ներկայացու-ցիչ նշանակուցաւ: Սորանից յետոյ Թուրքից կառավարութիւնը նշանակեց առանձին յանձնա-ժողով 8 մարդից բաղկացած, որ պէտք է հասու-նեաների և հակահաստիանների կեղեկը և նոյա կայքերը արգարութեամբ բաժանէր նոյա մեջ: Յանձնաժողովի անդամներից 2-ը հասու-նեան էին, 2-ը հակահաստիան, 2-ը լուսաւոր-չական և երկուսը յաւազանաւ: Այս վարչութիւնը գաւա, որ բոլոր կայքերը պատկանում են հակա-հաստիաններին: Թուրքից կառավարութիւնը, հիմնուելով այս խառը յանձնաժողովի կարծիքի վրա, նշանակեց մի օր, որ հաստիանները թէ Պոլ-սում և թէ գաւառներում բոլոր կայքերը տան հակահաստիանների ձեռքը: Երկայ տարուս մարտ ամսոյ կէտում յանձնարարները գնացին զանազան գաւառներ կառավարութեան անօրէ-նութիւնը կառարելու համար, որին Հաստիանե-ները միանգամայն հրամարուցան հնազան-դուլի: Բ. Գուսը գործը սկսեց Հայ կառուիլ-

ԲՈՎԱՆՍԻՐՈՒԿԱՆ

ՀԱՍՏՈՒՆԵԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՎԱՀԱՍՏՈՒՆԵՆՆԵՐԸ

Երկայ ժամանակուսն Տաճկաստանում ընա-կուող Հայ կաթողիկոսները, այսինքն Հաստիանների և Հակահաստիանների մեջ արտապիկի կախ-նեի նա շարունակում: Բացառելով այդ կախնեի ծագումը և գործի ներկայ գրութիւնը:

Արդի ժամանակուսն այդ հասարակութեան մեջ միայն Հայ կաթողիկոսներն են մնացել, որոնք ու-նեն իրանց հոգևոր ներկայացուցիչը պատրիարդ

անուսով: Պատրիարդը բոլոր գործերը պէտք է կառավարի Բարձրագոյն Կրան հետ:

1830 թուականից սկսած, երբ հաստատուցաւ Հայ կաթողիկոսների հասարակութիւնը, պատրիար-դին ընտրել է Հայոց Ազգային ժողովը, իսկ հաս-տատու է Թիֆլիսի կառավարութիւնը:

Վերջին ժամանակուսն Հայոց կառավարու-թիւնը, ցանկանալով աւելի ամրացնել իր զօ-րութիւնը սաճկաբանակ Հայ կաթողիկոսի մեջ, հարկաւոր համարեց այս վերջինները ձեռքերից իրել պատրիարդ ընտրելու իրաւունքը և 1867 թուականի հրատարակուած կանոնադրը խնց գա-նազան արանութիւններ, որոնք Հայ կաթողիկ-ոսներին սեպտականութիւն էին դարձած՝ նրանց զրկեցին պատրիարդ ընտրելու իրաւունքից, իսկ աշխարհականներին հեռացրին կեղեկուց կայքերը կառավարութիւնից, բացի զորանից Պիոս IX-ը պաղը պատրիարդին իրան լիովին հպատակ կա-ցուցանելով, զրկեց առաջնորդ ընտրելու իրա-ւունքից, որին մի և նոյն ժամանակ բանադրեց չեղրուս Սուլթանին:

Արդիպիսի կարգադրութեանը ընդդիմացաւ Հայ կաթողիկոսների մեծ մասը, տեսնելով որ Հայոց կառավարութիւնը աշխատում է ճնշել Հայերի ազգային իրաւունքները: Վախոյն հնայելով այդ պիսի ընդդիմադրութեանը, վարկանին անձա-տուր և փառասէր Հաստե պատրիարդը, առանց այլ և այլու իրան հնազանդուց Հաստե և մեծ աշխուժով հետեց պապի քաղաքականութեանը ու գործ դրեց ամեն տեսակ միջոցներ, որ հա-զանդեցին պապի զօրութեանը հակաակողներին: Այդպիսի գեպքում Հայերի մեծ մասը հրամա-

րուցաւ պապի կոնդակից և որովհետև այսպիսի վարմունքը հայերի կողմից հաճելի չէր Հաստեին, վաստայ վերջինը հրամարեցեց առաջիններին իրանց կեղեկուց ծրարը:

Այս միջոցում Թուրքից կառավարութիւնը, ծանօթանալով կոնդակի պարունակութեան հետ և տեսնելով նորանում պապի ձեռնադրու լինե-լու ցանկութիւնը գեպի Սուլթանի բարձր իշխա-նութիւնը, իսկոյն Հաստեին պատրիարդ հաստա-տելուց հրամարեց: Գորանից յետոյ երկու կու-սակցութեան մեջ մեծ խորացումները ծագե-ցան և աւելի սաստկացան երբ հրատարակուցաւ պապի անսխալականութիւնը: Բարձրագոյն Գուսը հարկաւոր համարելով իրա կողմից ընդունել վրձ-նողական միջոցներ, առաջարկեց Հաստե պա-րիարդին հեռանալ Տաճկաստանից, իսկ Հայ կա-թողիկոսներին նորից ընտրել իրանց հոգևորական-ների միջից պատրիարդ, այն պայմանով, որ ոչին-չացուի պապի կոնդակը, որը քանդում էր Հայ կաթողիկոսների իրաւունքները: Հաստե պապ-կանները, նորան մնալով հաստարիմ, հրամա-րուցան նոր պատրիարդ ընտրելուց, իսկ հակա-հաստեանները, այսինքն պապի անսխալականու-թեան հակաակողները, կողմիցին ընտրողական ժողով և պատրիարդ ընտրեցին Արքեպիսկոպոս Կիարբեքիբեքի Քիպիւլանին, որին 1873 թ. մա-յիսի 13-ն Սուլթանը հաստատեց: Այդ կիրպի-ւ. Գուսը հակահաստեաններին վրա հաստա-տեց Հայ կաթողիկոսների հասարակութիւնը, որը կինաց հաստարիմ պապի 1830 թուում հրատա-րակուած կանոնադրի և չի ընդունել պապի ան-սխալականութիւնը:

Հրեանքն այն ընդարձակութեան ժամանակ մի- ջոցներն պակասութիւնը ստիպեց յանձնել քարվանսարայն վիճակը Աստուծո կամքին: Բարդաւորապէս որ քարվանսարան շինած է կամարների վրա, այնպէս որ կրակը չանցաւ ներքեի յարկը: Այսինքն միայն մի քանի փայտեայ սանդղաներ, որք անցնում են ամբողջ շինութեամբ: Եւ ինչպէս առանձնա- ցած դրութիւնը, և քանի բացաղայութիւնը պաշտպանեց հարեան շինութիւնները զբ- բարդութիւնը: Բարդ թատրոնը և վերի յարկը կատարելապէս ոչնչացնելուց յետոյ, ինքն իրան հանդաւ: Բանի մի դատողութիւն անհուց յետոյ որակից կրակը կարող էր սկսվել որքանով սպառնալից էր թատրոնի գարդէլօրը, և թէ թատրոնի դրամարանը մասամբ փրկվե- ցաւ լրացրել աւելացնում է:

Եւ ինչպէս յարմարութեան պատճառով ապրանքները դուրս տարվեցան քարվանսա- րայից, նրանք այսինքն միայն վերեւի յարկի խանութներն մէջ: Եւստ կորաւ և փչացաւ դուրս տանելու ժամանակ: Այսպէս Եւրոպե- ան դուրս մաս քանի մի Ֆորդոններ բռնվե- ցան, լի հրեանքի տարած ապրանքներով:

Ներքեի յարկի վաճառականները արդէն պայման կապեցին քարվանսարայն տէրերի հետ խանութները վարձելու մասին: Նրան- ցից իւրաքանչիւրը պարտաւոր է նորոգել իւր խանութը, որի փոխարէն 7 ամիս նորոգու մից յետոյ անվարձ կը նստէ և կը ստանայ հա- լիւր ընդ ամիս տէրերից պահարաններ շե- նելու համար: Այսինքն առաջ ունենալով որ այդ յարկը անկան զիստ կրից, նա երբեք մի ամ- սից յետոյ կրկին իր առաջվայ տեսք կը ստա- նայ:

Հրեանքն պատճառների վերաբերութեամբ բնութիւնը շարունակում է: Խանութներից մինչ մէջ ապրանքը ազատում էր կրկու ա- պահովութեան ընկերութիւններում, որ թոյլ առած չէ օրէնքով: Ազատութիւններից մինը կատարվեցաւ սեպտեմբերի 27-ին, իսկ միւսը կրկու շաբաթ արտոնից առաջ:

ՆԱՄԱԿ ԵՄՄԱՌՈՒՑ

Շամախոյ այժմեան լուստերականները մինչև բո- ղըքականութիւն ընդունելը, կազմում էին մի ա- ուանձին ազանք, որի գլխավոր վարչապետու- թիւններն էին հեռանալ աշխարհի բաւա- կանութիւններէ, օգնել ընկերացի, ատել չաւայութիւն, գործ չաճել գինի:

Ների կաթողիկէ փրկի մայր եկեղեցուց, որը ամենանշանակաւորն էր զանում էր Ղաւթայում, ըստ որում հրամանագրով յայտնեց եկեղեցու կա- ռավարի Մարտի-Անտոն-բէյին, որ անպատճառ վերջնական եկեղեցին տրվի հակահասունեաների ձեռքը: Մարտի-Անտոն-բէյը յայտնեց մեծ կար- ճութիւն (վիզիտին) թէ եկեղեցին տեղական բնակիչ հայ ժողովուրդի սեպտեմբերի 27-ին է և թէ ինքը ում է իցէ ձեռքը տալու իրաւունք չունի:

Միւս օրը ապրիլի 1-ն այսպիսի պատասխանը ստանալից յետոյ, կրօնի դիւանատեսուը Զիլեր- բէյին և պատգամաւորներին ուղարկեց Ղալթայ իրա հրամանը կատարելու համար: Հասնելով տեղը, տեսան, որ մայր եկեղեցին փակած է, դրները պատած և քանակաւոր, որոնք կանգ- նած էին եկեղեցու առաջ, հանդիպեցին նրանց հակառակեանք: Այս դէպքը առաւել ևս լար- կացուց վիզիտին, որը երկու ժամից յետոյ ժամ- դարմագիտին հարկը զինուորներով ուղարկեց, որ ուժով աւելի մայր եկեղեցին հասունեաների ձեռքից և տայ հակահասունեաներին:

Հուլիսին արագ տարածուեցան բոլոր հայերի թաղերում և բազմաթիւ ամբողջ, որի թուումը կային կանայք, երեխայք և քանակաւոր նոցա յա- առաջը ընկած, պաշտպանելով եկեղեցուց դուռը աղաղակով հանդիպեցան զօրքին՝ օմնը մեր փրկի մայր եկեղեցին բանադրանքների ձեռքը չնը տալ այսինքն նրանց, որոնք պապի հրա- մանով մերժուած են եկեղեցու ծախցի: Հասա- բակութեան այդպիսի վատուած միջոցումը, միակ հնարն էր զինել զօրութեան օգնութեանը, որ կա- թողանան եկեղեցին հասունեաների ձեռքերիցը

և ծխախոտ և այլն: Այդ ժամանակում արանց պատում էին ինչպէս հայ-լուստերականները նմանապէս և թուրքերը: Վերջինները նրանց ա- նուանում էին բարբի, որ համանուն էր (սիննիմ) սիրայ, բարբիեան և այլն: Բայց այժմ թուրքերը տեսան, որ այդ բարբի և բարբի մեծ կա- նացու մարդիկ են իրանց ամեն պակասութիւն- րով... 1866 թուում Շամախոյ մէկ փողոցի վրա, որտեղ ընակում են և պ. պ. Թ... և անցնելը, լուստերականներն սրենքից մինը, Պ, Ղ, շինում էր իրան բնակութեան համար քարից կրկարկանի քուն: Մի օր Գ. Թ... և անց մտնում է այդ նորաչէն տնից, և սկսում է տան արևոյ յետագայ բարոյականը կարգաւ... Գ. Ղ. տեղը աւքան որ փողոց դու ես խարջում աչ տունի վերա, մին սաա տեսնում հինգ օգուտա դրա շինելն, փխրը մարթը պէտքա իրան սաա անտեղ շինի է, փնտեղ, (ձեռքով սոյց է տալիս դէպի երկինք) փն Աստուած, յեփան աւ մարդիկն մին խելքի գալու 1) յեփան դրանք աւ յիմարութիւններն ան մին ձեռք քաշելու: Զկարծէք, որ մի այդպիսի հայեացք ունէր այն ժամանակ միայն Գ. Թ... և անցնէ, չէ, դուք այդպիսի խօսքերն կլսէիք ամեն մի լուստերականի բերանից առանց բացա- ութեան և կնամարդերի: Իսկ այժմ մի և նոյն գրանը դէմ Գ. Թ... և անցնէ բողբոջականութիւնը ընդունելուց յետոյ, շինել է և Երկաւ Երկանի Խոհուն ոչ պակաս Պ, Ղ-ի: Ասալ լուստեր- կանները թոյլ չէին տալ իրանց ոչ մի ձեռքու- թիւն, բայց այժմ արանց մարդկանց ու կանանց հագուտը ոչինչով պակաս չէ հայ-լուստերա- կաններից: Գինի և ծխախոտ չէին գործ ածում, բայց այժմ այդ էլ անցաւ: Միայն մինը միւսին օգնելու սովորութիւնը մինչև այժմ էլ լու- ստերականներն մէջ մնացել է, այն էլ սրովհետև լուստերականները հնարք չունեն սորանից ազատ- վելու: Գիւղացիները ընդունում են բողբոջականու- թիւնը շատ անգամ, միայն այն պայմանաւ, որ նրանց օգնելու են, եթէ ոչ ինչով նրանք պէտք է կառավարվին քաղաքում: Բողբոջականութիւնը նոր ընդունող գիւղացու համար բանում են ծխա- խոտի, մսի և սորա նման բաների խանութ և ամեն մի լուստերական իրան պարտաւորութիւնն է համարում այդ խանութից ծխախոտ և մսի դը- նելու: Բայց մեղից կարելի է հարցնել, թէ ո՞ր է փող առալիս խանութ բանալու այդքան գիւղա- ցիները համար: Շամախում ամենին փող հար- կաւոր չէ խանութներ բանալու համար, այլ բա- ւական է եթէ մի մարդ ունի կրէդիտ և մի և նոյն ժամանակ ցանկութիւն կրախաւոր դառնալ ու- թիւնների համար: Շամախում այդ պարտաւորու- թիւնը աղքատ լուստերականների համար միշտ կատարում են պ. պ. Թ... օմնը, որով և մեկ- նվում է այն նշանակութիւնը, որ ունի Թ... և անց ազգը լուստերականների մէջ: Լուստերականների մեծ մասն գիւղացիք են Մարտից, Զարկարա- նից և այլն: Գիւղացիք քաղաքում բնակելը մի

1) Երբ են այս մարդիկ խելքի դալու:

ազատել, որին կարելի էր հասնել առանց արև- նասեղութեան:

Սուլթանը որին անյայտաղ մեծ վեղիբը յայտ- նեց բոլոր հանդամները, հրամայեց նախարարին զօրքը հեռացնել:

Սակայն մեծ վեղիբը իր ցանկութիւնը չփոխեց հասունեաների ձեռքից եկեղեցին առնել: Միւս օրը նա իր մտա հրաւիրեց կաթողիկէներին, անուանի կոչումից 8 մարդ և պահանջեց նոցանից որ եկեղեցին տան հակահասունեաներին: Մի և նոյն ժամանակը յայտնեց թէ կառավարութիւնը ընդու- նում է միմիայն հակահասունեան հաստատու- թիւնը և իր պարտք է համարում պաշտպան կան- գնել պատրիարք ֆիւպիկանի կանոնաւոր ընտրու- ղութեանը, ուստի ընտրութեան պատասխանա- տուութիւնը դնում է հասունեաների գլխավորների վրա: Պատգամաւորները այդ սպառնալիքին այս- պէս են պատասխանում՝ մենք մեր միաբանու- ների վրա, որոնք փրկի մայր եկեղեցին համա- բուծ են իրանց սեփականութիւնը, ոչինչ ազդեցու- թիւն չունենք և ոչ որ օմնանք չէ կարող առանց իր զուլթը փորձանքի մեկ գցելու: քարոզի նը- բանց եկեղեցուց հրաժարուել իսկ եթէ տէրութիւնը կկանգնի իբա ասածին ու անպատճառ կկամենայ իսկ նոցա ձեռքից եկեղեցին և նրա կայքերը, նոքա ստիպուած կլինեն դաղթել Տաճկաստանից: Այդ միջոցին նրանց գլխավոր ֆիւզանը-Տինկիբոլ- լու հրաժարուել իր պատճառից և երբ մեծ վի- ղիբը պահանջեց նրա տեղը նորը ընտրել, նոքա պատասխանեցին՝ ոչ ոք չի ցանկանալ նրա պա- տճը ընդունել, մինչև որ Բ. Գուրու Հայ կաթո- լիկ անունը կրելու իրաւունքը չտայ միայն հա-

մեծ բաւականութիւն է համարում իրան համար, նա խանութի անկիւնում լուս ու մուռն նստելը նախապատում է երկրագործութեան ծանր աշ- խատանքին, նա կամենում է աղա դառնալ ու- թիւնների նման, նա ուզում է, որ ինքն էլ պալաօ ու կոշիկ ունենայ փոխանակ բարձր (չուխա) և արեթի և երբ նա այդ բոլորը մի շատ հեշտ մի- ջոցով ստանում է, ուրեմն ինչու նա պէտք է չըն- դունէ բողբոջականութիւնը: Միայն բարոյակա- նապէս անդարձեցած լինելուց նա փոխում է իր առաջվայ կրօնը նոր կրօնի հետ պալաօի և կոշիկի գնով:

Մենք յիշեցինք թէ Շամախոյ լուստերականները առաջ կազմում էին մի առանձին ազանք իսկ հայոց եկեղեցուց աքսորվելուց յետոյ նրանք հար- կաղիքեան ընդունել բողբոջականութիւնը, որով- հետև Առաստախում թոյլ է տված պատկանել կառավարութիւնից ճանաչված մի դաւանութեան միայն:

Մի ժամանակ բողբոջականութիւն ընդունող- ները թիւր շատ արագ էր աճում և դրա պատ- ճառները հետեւեալներ էին՝ 1) մի գիւղացին կա- մնում է պակասել և դրա համար պէտք է ու- նենայ պակասութիւն կանխատարալից, որի հա- մար պարտ է վճարել մի որոշ գումար: Եթէ գիւղացին չէ կարողանում վճարել այդ գումարն, կոնստատրիբայն էլ պակասութիւնը չէ տալիս ինչ պէտք է անէ այդ թշուառ գիւղացին: Յայտնա- ված նա գնում է ընդունում է բողբոջականութիւնը: Հոգեւոր իշխանութեան գլխավոր պարտաւորու- թիւն կը լինէր ուշադրութիւնը դարձնել այդպիսի երեւոյթների վրա, որ գնուա ապագայում այդ պիտի դիտուածների առաջն առնել կարողանայ: 2) Մի իրիտասարդ ցանկանում է, որ նորան սար- կաւոր ձեռնարկեն, բայց հոգեւոր իշխանութիւնը (առաջնորդը) տեսնելով, որ նա արժանի չէ այդ աստիճանը ստանալու, մերժում է նրա խնդրքը: Այդ երիտասարդը ոչ թէ գիւղացու նման յոյսա- հատված է ընդունում բողբոջականութիւնը, չէ, նա միայն վրէժը հանելու համար է անում այդ 3) Տղայն ու աղջիկն հաւանել են մինը միւսին ու կամենում են պակասել, բայց հոգեւոր իշխանու- թիւնը ատում է թէ սա չհաս է: Տղայն ու աղ- ջիկն իրանց նպատակին հասնելու համար ընդու- նում են բողբոջականութիւնը: 4) Արդին ծնողնե- րին չէ լուսը, նրանց հետ կառում է ու հայեցում: Միմիայն ծնողներն ստանում են նրան Ս. Համ- բարձեւանացի մտա և խնդրում են որ խրատէ: Այդ պարտն էլ փոխանակ ծնողներին խայտա- ուակելու, որ այդպիսի դաւաններ են մեծացրել, մեծաւ ուրախութեամբ է կատարում այդ յանձ- նարարութիւնը... Բայց հարկաւոր է ասել և այն, որ Շամախում կար ժամանակ երբ լուստերակա- նութիւնը մինչև անգամ ընդունին մօզա էր դարձել... Լուստերականները խանութներում մինչև բողբոջականութիւնը ընդունելն դուք կը դանելէք աւելաւարան, որ կարողում էին սրանք աղատ ժամանակ: Բայց այժմ խանութներում լուստերականները ձեռքում դուք կտանէք միայն

սունեաներին: Մեծ վեղիբը չկամեցաւ ընդունել ոչ նրանց արդարանալը և ոչ հակահասունութիւնը և պատգամաւորներին երեք օր ժամանակ տուեց, որ համաձայնացնեն իրանց միադաւաններին իրա առաջարկութիւնը ընդունելու:

Հասունեաների մէջ մեծ վեղիբումը ընկաւ: հայ կաթողիկէների երկու ժողովումը, ապրիլի 3 և 4-ին, ուր ներկայ էին արհեստագործների պատ- գամաւորները, վճարեցին շարունակել իրանց ընդ- դիմադրութիւնը և մի և նոյն ժամանակ վեղիբին խնդրի տուեցին 1800 մարդի ստորագրութեամբ: Այս խնդրի մէջ նոքա բացաղրում են Բ. Գուրու, որ թէ և իրանց օրէնքը հրամայում է հնազանդուել Նորին Մեծութեան Սուլթանի կառավարութեանը, այնու ամենայնիւ արդիւն է յոժար կամօք եկե- ղեցիքը տալ իրանց հակառակորդներին և այդ պատճառով ահրաժեմը թող սրտնի միջոցներ, որին ինքը կբարեհաճի, իրա հրամանը կատարե- լու համար: Սաղարգաժը (Հուսէին-Ալեւի-փաշան), չընդունելով նոցա խնդրքը, խորհուրդ տուեց պատգամաւորութեանը, որ նա գործ զին իրա վերջին ուժերը հասունեաներին համադրացնելու, բայց պատգամաւորները պատասխանեցին թէ բո- լոր իրանց ջանքերը իրար կանցնեն: Վեղիբը, վերջ զննելով խօսակցութեանը, յայտնեց, որ տէ- բութիւնը այդ առիթով կընդունի հարկաւոր եղած միջոցները:

Ապրիլի 7-ին մի քանի հարկու մալախցիք և և խորվատ կաթողիկէներ, որոնք փրկի մայր եկե- ղեցու ծխականներին էին պատկանում, նստեցին եկեղեցուում ու երկար պատրաստութիւն տեսան: Միւս օրը պատգամաւորները, որ կազմուած էին

համարիչ... Ասկը և այն, որ լուստերակա- ներն անհերքելի միջոցներ են գործ դնում թուր- քերին հայերի հետ լուստեաներու համար: Օրի- նակի համար պ. պ. Թ... և անցնելն ատում են թուրքերին: մենք էլ պատ չենք պահում, ինչպէս և դուք, որովհետև պատ պահելն յիմար բան է, մենք ազգականից կին ենք վեր առնում, ինչպէս և դուք, որեմն և մենք ձեռք հետ մտնեալ կնք կամենում, բայց մեր այդպիսի վարմունքը համար հայերն մեղ են դաւանում են ու արհամար- հում... Ներկայացնենք նաև, որ դուք պատ չէք պահում, ազգականից կին էք վեր առնում, մինչև անգամ թուրքերի նման գրովները էլ ստի- բում էք ու միտքները խնայով առնելու (ներ- կում), միթէ դուք այդ բոլորը անելով կարող էք մտնեալ թուրքերին: Պ. պ. Թ... և անցնելն մի և նոյն թուրքերի կամակատարութեան համար մեծ պատի օրերում մի են խորված ուսեղու համար չուկայի մէջ: Միթէ այդ է քարոզում աւելաւար- անը, որին դուք ընտրել էք իբրև ուղեցույց ձեռք համար, նոյն աւետարանի խօսքերը չէն, մի գայ- թակեղեք զոմն... Վերջին ժամանակներում երբ լուստերականներն տեսան որ սրանց ամենին մտապեղ են և կամ բողբոջականութիւնը նոր ըն- ընդունողներ չկան, սկսեցին էլ իրանց առաջվայ քաղաքականութիւնը գործ զննել, գնակաւորին կառավարութեան թէ հայերն նրանց աղօթքի տուն քարեր են ձգում, նրանց հաւատում են... Պոլիցիան կարողարութիւն արաւ և առաւ լուստերականներին մի նստաւ, որ նա նայէ, չը լինի որ հայերն սրանց աղօթքի ժամանակ քար- գործ անեն, հաւատան... Արդեք այդ հա- ստաւն քանի քար ձգողներ բանալը դրեց և կամ ձգողներ կանչել, որ դուք այդ աղօթքը բարձրաց- ըրէք: Լուստերականներն շատ անգամ ատում են, որ նրանց հայոց եկեղեցուց հեռանալու պատճառն մեր հոգեւորականներն էին, որոնց սովորութիւնը իբր թէ միշտ ձանձրացնում էր նրանց: Միթէ այդ խօսքերով դուք կարող էք թիկեկացիներ ձեռ յանցանքը, որ դուք արել էք, ընդունելով բողբ- քականութիւնը: Միթէ այն փողոցով, որ այժմ գործ էք դնում Ելիցցարիայում փաստ որ ներ պատրաստելու, չէլէք կարող ձեռ համար լաւ քա- հանացու են եր պատրաստել տալ: Գուք այժմ նման էք այն մարդին, որն ինտութեան պատճա- ուաւ իր ստեղծ թողնելով, ուրիշին է փող վճա- րում նրա տանը բնակութեան համար, երբ մի և նոյն փողով նա իւր ստեղծ կարող էր նորոգել ու բնակվել նորա մէջ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՆԵՐ

Հոկտեմբերի 11-ին, ժամը 6 1/2, երեկոյս կրակ թիֆլիսի թատրոնական շինութեան մի խա- նութի մէջ, շինութեան հարաւային կողմը, պո- լիցիական վարչութեան դէմ ու դէմ Գիւրի ժամը 12-ին արդին ամբողջ շինութիւնը իր խանութ- ներով և մէջտեղը գտնված թատրոնական դահ- լիճը բոցի մէջն էր: Այս տխրալի անցքի մասին

աշխարհականներից և քանաններից և որի թիւը մի քանի հարկերին էր հասնում, խնդրեք տուեցին Սուլթանին, կը մէջիթ էր գնում: Պատգամա- ւորներին խնդրեք այն էր, որ Սուլթանը կամ չառնէ նրանց ձեռքից փրկի մայր եկեղեցին կամ հակառակ դէպքում, վճարի նրանց հայրենիքից գաղթելու: Յուլիսին քանի քանի հասաւ, լուր տարածուեց, որ անուանի Հայերից շատերը աքսորուած են Իլդը Ալաւ: Սուլթանը, ընդու- նելով նոցա խնդրը, հրամայեց գործի ընթացքը կանգնացնել:

Ապրիլի 9-ն, մեծ վեղիբը կարգաւորութիւնում, եկեղեցու բանալիքները, որոնց տխրապետութեան իրաւունքը մնացել էր անտուշ, յանձնուեցան թուր- քից կառավարութեան պատգամաւորին: վերջինս հրապարակաւ խոստացաւ պահել և ոչ մի կողմին չտալ: Այդ կարգաւորութիւնը թէպէտ հասունեան- ներից մի քանիք ընդունեցին, սակայն Հայ կա- թողիկէները մեծ մասը մնաց անբաւական և միայն նոցա գլխավորների ազգու խնդրները կարողա- ցան ժողովով յուղումը հանգստացնել: Մայր եկեղեցու դռները վրա կնիք դնելուց մի քանի օր յետոյ, դիւանին մեծ նախարարը կարգաւորեց, որ եկեղեցին յանձնեն Ղալթայի Գալմականի տես- լութեանը, որի համար վանահայրը բացեց դուռ- ները: Մտաւոր քանանները և պահանջները, որոնք բնակում էին եկեղեցու տանը, շտապեցին դուրս գնալ և կնիքը դնելուց յետոյ, փրկի մայր եկեղեցին ընկաւ ստիկանների գործակալների տեսչութեան, որոնք անյայտաղ եկեղեցու տները վա- կեցին:

(Կը շարունակվի)

ուչարութիւն ենք դարձնում ներկայ համարում սպիտակ յոյժով վրա:

***

Բ օ ս ո մ զ ի յ հաղորդումն սկզբակաւ լրացրին, որ Գ. օն գետի վրա կրկնապէս կամուրջի շինութիւնը անդադրեցաւ առաջ է գնում:

***

„Русский Мир“ լրագիրը հաղորդում է որ Ս. Պետերբուրգում կազմակերպում են ընկերութիւն որի նպատակն է ծխախոտ պատրաստել հարաւային-Ռուսաստանի և Բէսարաբիայի ծխախոտի բնաւոր:

***

Սեպտեմբերի 4-ին վախճանվեցաւ թիֆլիսում մի վրացի գրող Ն. Գ. Բէրդէնով, որ տեղական թէ Բ. Գ. Վրաց լրագրութեան մէջ իր մշակված յոյժովներով (որոնց նիւթը ազգագրական և կրթական էր) պատուելի անուն ստացաւ: Նա որպէս մարդ և որպէս գրող յայտնվում էր միայն ազնիւ գործող և ազնիւ գաղտնի: Իսկ այդ տեսակները վիճակն է մեզնի վերջին չքուարթիւնն մէջ և թողնել ընտանիքը աղքատ դրութեան մէջ:

***

Սեպտեմբերի 11-ին թիֆլիսի Մոզուս եկեղեցում կուսանաց անաստի Պետրոս քահանայի թաղման հանդէսի ժամանակ թիմական առաջնորդ Մակար արքեպիսկոպոսը մի ատենարանութիւն արեց, որտեղ առաջարկեց քահանայական դասին մի այլ բան և որքոց ընկերութիւն հիմնել, որ ընդհանուր գանձարան ունենար և այսպիսով կարողանար քահանայաներից մնացած չքուարթիւններին ներկայացնել օգնութիւն հասցնել: Մենք չենք կարող չը համակրել այդ մտքին, միայն աւելորդ չենք ձեռնարկում նկատել, որ այդ մտքը ոչ հիմնաւոր վերանորոգութիւն կարող է առաջ բերել մեր քահանայաների ներկայական աննախնայանքի դրութեան մէջ (որի համար հարկաւոր կը լինէր ուժեղ անհանել ծխախոտի հանաներին) ոչ էլ նոր միտք է, եթէ միայն յիշենք որ մինչև անգամ մեր կրկին մի այլ և զուցէ աւելի տղէտ դասի մէջ, մեր արուեստագիտների դասում (համարյալ մէջ) վարուց է որ կայ արեւաց և որբերի համար ընդհանուր գանձարանը:

***

Սեպտեմբերի 23-ին Բ. Գ. օն մէջ բացվեցաւ օրիորդների գիմնազիան, մի հիմնարկութիւն, որի անհրաժեշտութիւնը վաղուց արդէն զգացվում էր Բագրի մէջ:

***

Մենք լսում ենք որ արդէն խոսում են նոր թատրոնի թիֆլիսում շինելու վրա, իսկ ինչ բանին պիտի դրժնի որով թատրոնի շինութեան նորոգվելու այրված թատրոնական դահլիճը, որտեղ չը գիտենք: Բայց ինչ որ կը լսենք այդ մասին, կը հաղորդենք հետագային մեր ընթերցողներին:

***

„Траг. Вѣстн.“ լրագիրը հաղորդում է, որ նշանակաւոր անբերկայիկ է օրտին որ այնքան լաւ ստուգանալիք է թէ Ռուսաստանը թէ ուսաց լեզուն, գանձում է այժմ թիֆլիսում:

***

Նոյն լրագիրը հաղորդում է, որ նոյեմբերի 18-ին նշանակված են նոր քաղաքային վարչութեան (գումայի) համար ընտրողական ժողովները:

***

Մեզ հաղորդում են Շամախուց որ այս ամսի 2-ից յետոյ այնքան անձրև է գալիս, որ գետերի մէջ ջուրը շատ բարձրացել է: Գեօղջայ կայարանի մօտ թիֆլիսի և Բագրից եկող փոստերը ստիպված էին ամսի 5-ին դեռ կրկին անհետ կորչել, անցնել անհնարին լինելով: Նոյեմբերի 6-ին Արտու կայարանի մօտ ջուրը տարաւ մի թուրք կնոջ որ ձիով, իր երեխան ձեռքին բռնած, գետից անցնել ուզեցաւ: Կինը փրկվեցաւ, իսկ երեխային չը կարողացան գտնել:

***

Թատրոնի այրվուց յետոյ Երևանեան հրապարակը մի տխուր ապագութիւն է անում, բայց մենք լսում ենք որ աւելորդ չուտով նորոգվելու է: Ինչպէս պատմում են, յինութեան տէրը արդէն պայմաններ է կարգում խառնութեանը հետ, որ նրանք յանձն են առնում իրարմանիս իր խառնութիւնը իր ձեռքով վերանորոգել և յետոյ քանի մի ամիս կը վայել խառնութիւնը ձրկաբար: Զրկաբար վայելման նշանակված պայմանագրով անցնելուց յետոյ, իւրաքանչիւր խառնութեանը կը սկսէ վճարել տան ախրջը հինգ տարի շարունակ դարձեալ այն դէպ, ինչ որ վճարում էր խառնութիւն համար շինութեան այրվուց առաջ:

***

„НОВОСТИ“ լրագիրը մէջ կարգում ենք որ մտադրութիւն կայ մօտ ժամանակուս քաղաքական ծառայութեան մէջ կողմ ատրիանաւորների թէ ծառայութեան ժամանակակիցը, թէ նոցա պէնսիօնի քանակութիւնը փոփոխութեանը ենթարկել: Իրականաբար պէնսիօն պատանալու համար

որպիսի է քան և հինգ տարի և պէնսիօնը ստանալ կարելի է հինգ, տաս, տասնհինգ և քսան տարեկան համար էլ: Պէնսիօնը մտադրութիւն կայ նշանակել ըստ աստիճանի և ոչ պաշտօնի, որ ծառայող վարում է: Աստիճան ստանալու իրաւունքը կուսենան միայն այն անձինք, որք ուսման ընթացքը աւարտել են միջնակարգ ուսումնարաններում:

***

Նոր ժամանակներս թիֆլիսում մի նոր տեսակ խաբեարութիւն է պատահում: Բուրժուաց թղթագրութիւն համահաւասար կտրած հասարակ թղթից կապոց են շինում, որի վերինը և ներքինը դնում են մի քանի իսկական բուրժուացիներ և կազմում են իբրև թէ հարկը շատ բուրժուացիների կապոց ու ծախում են միամիտները վրա, մեծ թղթագրամբ մանրացնելու նպատակով: Այս տեսակ ձեռնարկութեան մէջ մեղադրվեց նորբար մի թիֆլիսցի և օկրուժնոյ սուզի վճռով պիտի բանտարկվէր վեց ամսով: Մեղադրվածը բողոք տուեց սուղեքնայա պալատա, որտեղ պահանջում էին դրաւական զուտ փողով, կամ մի անձի երաշխաւորութիւն: Մեղադրվածը դիմում է մի անունի անձի և առ համաձայնվում է երաշխաւոր կանգնել:

***

Մենք լսում ենք, որ այրված քարվանսարան վերանորոգվելուց յետոյ, նորա մէջ տեղ եղած թատրոնական դահլիճը թիֆլիսի վաճառականութիւնը կամենում է յարմարեցնել բօրսային:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱՑ ԱՐՆԻՄԻ ԳՈՐԾԸ

Գերմանիայի մէջ ընդհանուր ուշադրութիւնը մի քանի օր է որ դարձած է մի անցքի վրա, որ բոլորովին անսպասելի էր և իսկ այդ պատճառով զուցէ աւելի մեծ նշանակութիւն է ստացել զա գրաթ Երնիմ, չուովի և Փարիզի պրուսական նախկին ղեկավարի կալանաւորութիւնն և բանտարկութիւնն է:

Պատճառ այսպիսի տարբերակ վարմունքի մի բարձր աստիճանաւորի դէմ կողմ չուովի և Փարիզի գերմանական ղեկավարաներում շատ թղթերի պակասը: Գրաթ Երնիմ իր կողմը չէ հրաժարվում որ այս թղթերը նորա ձեռքին են, բայց մերժում է նրանց դեպքահատանը վերադարձնելու, հաստատելով որ այս թղթերը նորա մասնաւոր թղթեր են:

Վատաստանը այսպիսի մեթոդական պատմանից յետոյ իր իրաւունք և պարտք համարեց ոչ միայն կալանաւորել տալ գրաթին, այլ և խուզարկութիւն կարգարկել նորա և նորա մօտիկ ազգականների բնակարաններում:

Մայրի սաստիկ միջոցները գործ դնելով Երնիմի պէս մի նշանուր անձի դէմ, զիտաւոր պատճառը այն չէր որ այս թղթերը քաղաքական մեծ նշանակութիւն ունեն, այլ յիսկային մի խայտառակութեան առաջն աւելու համար, ինչպէս պատահել են պ. պ. Լաւարդորայի և Գրամօնի թղթերի հրատարակութիւնով:

Köln. Zeigt. մանրամասն պատմում է այս ստիճով իշխան Բիւմարկի և գրաթ Երնիմի յարաբերութիւնները, որոնք նախ բարկութեան լինելով փոքր առ փոքր հայեացքների տարբերութեան պատճառով դժգոհութիւններ յարուցին: Բիւմարկի հակվում էր դեպի հանրապետութեան հաստատվելը վրէժնիկութիւնը, որ իբրև հանրապետութիւն աւելի դժուարութեամբ դաշնակցներ կը գրանէր միապետական Աւրօպայի մէջ և ուրիշն աւելի անգոստիկ կը լինէր Գերմանիայի համար, քան եթէ այնանց հաստատվէր միապետութիւն, մանաւանդ լեզուամիտների, որոնք համակրում են անդրալիստային կուսակցութեան Գրաթ Երնիմ քննադատական առանձին հակումն ունէր դեպի Բուրբոնների վերականգնելը և այդ իր հայեացքը աւելի պարզ յայտնեց քան հարկն էր:

Գրաթ Երնիմ չը բաւականացաւ իր հասարակութիւնները պարզ ցոյց տալով, այլ մի յայտնի բանալուութիւն սկսեց Բիւմարկի դէմ չուովմայական հարցի աւելթով, ուր նա

կամենում էր յայտնի պաշտպանել պապին ընդդիմադրող կուսակցութիւնը, այն ինչ Բիւմարկի կարծիքն էր առ ժամանակ չը խառնելի այս հարցի մէջ:

Այս տարաձայնութիւնները կայսր Ալի-հէյմի ցանկութեամբ հանդարտվեցան և միայն այժմ կրկին յարուցվեցան, որովհետեւ լուր տարածվեցաւ որ գրաթ Երնիմ իր ձեռքին ունեւոր նշանաւոր գաղանի թղթեր, կամենում է նրանց հրատարակել, և նրանք Լաւարդորայի հրատարակութիւնների պէս պէտք է խայտառակելին իշխան Բիւմարկի քաղաքականութիւնը:

Բայց Բիւմարկ չէր որ կրկին նորոգեց այս հարցը: Գրաթ Երնիմ յաջորդը Փարիզի մէջ իշխան Չօհէրթէ, կամենալով ծանօթանալ դեպքականաւոր գործերի հետ, նկատեց որ պակաս են 14 թղթեր, որոնք յիշված են ցուցակների մէջ: Թէև Երնիմ այս թղթերը (որոնք հուովմայական հարցի վերաբերող հեռագրիներ էին) վերադարձրեց, բայց և չը չուովի դեպքականաւոր մէջ սկսեցին թղթերը վերստաւ գել և նկատեցին որ և այնանց պակասում են թղթեր, բայց թւով 55 և ոգոս մէջ մեծ նշանակութիւն ունեցողներ: Այս թղթերը գրաթ Երնիմ մերժեց կառավարութեանը յանձնելու և հաստատում էր որ նա միայն 17 թղթեր ունի, իսկ մնացածները նորա յայտնի չէ ինչ տեղ են:

Այսուհետեւ դատաստանը վճռեց խուզարկել գրաթ Երնիմի բնակարանը և կալանաւորել իրան:

Եթէ հարցի դրութիւնը այնպէս է ինչպէս մենք հաղորդեցինք, չը պէտք է դատաւարանը Բիւմարկին, որ դեռ նորբար մի Լաւարդորայի հրատարակութիւնների դէմ խառնակաւ կառավարութեան պատասխանելով, հաստատում էր, որ Պրուսիայի մէջ երբէք չէ պատահել որ պաշտօնական թղթեր դիւանաներից հեռացվէին և մի մասնաւորի ձեռքում դառնային նորա մասնաւոր նպատակներին նպաստող:

ՀԱՍՈՒՆՆԱԾՆԵՐԸ ԲՐՈՒՍԱՑՈՒՄ

Պրուսացի գրուած նամակ մը կը ծանուցանէ թէ կայսերական կառավարութեան հրատարակութիւնն առաջնորդարանը շատուհան կղերին ձեռքն առնուելով՝ Երեւանի կաթոլիկ հայոց Պատրիարքին կողմէ զրկուած առաջնորդին յանձնուել է:

Կառավարութեան հրամանը քանի մ'ամսէ 'ի վեր հասած էր 'ի Պրուսա, բայց չուտուհանք' ամեն հրապարակութիւնը գործ դնելով անդոր: Ծարիկի բրած էին Ա. Երջպէս նոր և սաստիկ հրաման մ'երթալով Բ. Գրանին, երեք շաբթի օրը գործադրուել է:

Շատուհան կալանաւորան, որ մինչև ցարդ Պրուսացի առաջնորդութեան վրայ բռնացել կեցի էր և Ա. Պրուսին անոր օգնութեան համող չորս կամ հինգ շատուհան վարդապետներ, որոց հետ է եղել նաև Տէրպիշ մակաւանակ վարդապետը, զգետաւորեալ և կեղեցոյն մէջ կեցի են, կարծելով թէ այս հանդիմանաց և միանգամայն հին դուստրեալ 30-40 վարձեալ կանանց աղաղակներուն շէնորհու կրնային Բ. Գրան հրամանն արգելուլ:

Աստիճանութեան զօրաց հազարապետը քանի մ'ամսեամբ աղքատարկութիւն ըրի է քաղաքայրութեամբ և աղքատեաց, որպէս զի տեղութեան հրամանին հնազանդելով յանձնել կեղեցոյն: Բայց լսելի չէ կղեր, հուսի ուրիշն հրաման ըրի է ղեռնարաց որ զգետաւորեալ Գերապոյճաւոր բռնեն դուրս հանն կեղեցիներն, անոնք ալ կատարել են Ա. արդարեալ ներս' ինչպէս նաև վարձեալ կանայքն՝ աղաղակ բառաւորով արգելուլ ուղեր են, և մինչև իսկ Տէրպիշ Ա. արդարեալ տէրութեան ղեռնարկներուն դէմ դնել փորձեր է, բայց դի-

մադրութեան պատիժը կրելով դուրս հանուել է միւս պոռչառներուն հետ:

Երկրեցից և առաջնորդարանն այսպէս շատուհանց ձեռքն կորուսել են Պատրիարքին կողմէ զրկուած առաջնորդին յանձնուել են, բայց շատուհանց կողմէ անկարգութիւն մը չպատահելու համար՝ Ա. սեմ. կուսակալը կեղեցոյն շուրջը պահապան ղեռնարկներ զըրի է:

(Մասիս)

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երկրեցից հեռագիրը հաղորդում է որ Սպանիայի դեպքանը Փարիզում վերջին օրերում մի թուղթ է ներկայացրել, որ դանդաւ է յարուցանում այն պատել նշանները դէմ, որոնց առարկայ են դառնում կարկիսաներ ֆրանսիական սահմանի վրա:

Մասնաւորեցից հաղորդում են, որ կարկիսաների առաջնորդներից միքը Գորբեգարայի, հրաժարական տուեց և անցաւ ֆրանսիական սահմանը:

Գրուած մէջ հոկտեմբերի 7-ին եղած պրոտեստանտների միտինգի (ժողով) ժամանակ, դուրսուր Բեյզ յայտնեց, որ պայտական կառավարութիւնը պահանջելով անսահման հպատակութիւն բոլոր կաթոլիկներից և ստիպելով նախապես քաղաքական իրաւունքների և օրուանների կեղեցու օրուաները, իբրև հետեանք կը համարէ քաղաքական ազատութեան աւերման: Բայց չը պէտք է թոյլ տալ, շարունակեց ճառախօսը, որ ընկնի Բեթորմայի վտանգը, որի հետեանքները մենք պարտաւորված ենք ցնդել ցնդ անցկացնել և արմատախիլ աւերել Բեթորմայի ոչին նորա բունիցը: Գերմանիայից, բայց Գերմանիան յաղթող կղաւ: Սպանիլի է որ վատիկանը կաշխատէ օգուտ քաղել Ֆրանսիայի կամ Սպանիայի մէջ միապետութեան վերականգնումից, որ վորձի կրկին հասնել քաղաքական տիրապետութեան գէնը և քեր զօրութեամբ: Գերմանիա և իտալիա ի հարկէ կընդդիմանային այս փորձին և զուցէ, կառավարան որ ընդհանուր եւրօպական պատերազմ: Ճառախօսը իր խօսքը վերջացրեց շատանցանքներին հրաւիրելով անկեղեցիների հետ միասին ամենայն ուժով ընդդիմանալ չուովից սպաւնող արշաւանքին: Երկրորդ ճառախօս պ. Նեղեղեզ յայտնելով իր համակրութիւն դէպի Գերմանիայի կայսրը, Բիւմարկ և Մոլալի և դէպի այն պատերազմ որ շարունակում է գերմանական ազգը անդրալիստային կուսակցութեան դէմ, առաջարկեց որ շտապանդացիք և անդրալիցիք իրանց պատգամաւորներ պարամիտ ուղարկելով ժամանակ նրանց հրաւիրեն համակրել Գերմանիային, այս երկու մեծ տէրութիւնների քաղաքականութեան մէջ միութիւն հաստատելու համար: Ոգուարված ծախահարութիւններ հետեցին այս ճառին:

Գաննարկի կառավարութիւնը զանգատ յարուցեց գերմանական կառավարութեան առաջ այն կարգադրութեան աւելթով, որ պահանջում է նրա հպատակների ստիպելով անկեղեցիք: Բայց այդ լուրը անդադար կրկնվելով աւելի պարզ մեկնութեան չէ համարում:

Իտալիայում նոր նշանակված լուսաւորութեան նախարար պ. Բոզի խմբագիր է Միլանի մէջ հրատարակվող յայտնի Perseveranza լրագրի: Ֆրանսիայից հասնող լուրերը զլուսաւորպէս հաղորդում են, որ լրագիրներ կամ արգելվում են կամ արգելվում են նրանց ծախելը փողոցների վրայ: Այս վերջին պատժին դատաւարողիցան Sicle և XIX Sicle, որովհետեւ առաջինը անց որ բռնապարտեաները նրա մօտ զգուանը են յարուցանում, իսկ երկրորդը դատաւարողիցաւ դէպի պ. Թիէր ցոյց տված իր յայտնի համակրութեան պատճառով:

Լեզուամիտական կուսակցութեան դուրսնեքը ֆրանսիայում որոշեցին հաւաքվել և կրկին մի անգամ կան Շաւորլին Ֆրանսիայի գաղը առաջարկել:

Կալանաւորացից հաղորդում են որ անձրեաները շարունակվում են և յոյս կայ, որ այս տարվայ ընթաց աւելի յաջող կը լինէ քան անցեալ տարվանը:

